

MODERN DEVLETİN HUKUK DÖNGÜSÜ: EGEMENLİK, PARLAMENTO VE YASA

THE LEGAL CYCLE OF THE MODERN STATE: SOVEREIGNTY, PARLIAMENT AND LAW

HAMİT EMRAH BERİŞ*

ABSTRACT

It is one of the most important problems of political thought whereby people make social rules. In modern times, the state monopolizes the right to regulate, that is, to make laws. The most important theoretical tool that gives this right to the state is the concept of sovereignty. In times when absolute monarchies were in power, this right was considered to be directly the authority of the king. But in the 17th and 18th centuries, political power began to gather in parliaments in Europe. This led to the transfer of the right to legislate, from the king to the parliament. Thus, parliaments became the primary actors in political decision-making processes. The Glorious Revolution and the French Revolution and traditional understanding of sovereignty evolved into a new form called national sovereignty. The same process brought along the rise of democracy. However, the experience of democracy in modern times is quite different from its first practice in Ancient Greece. In the modern period, parliaments are the main institutions that keep democracy alive. With its new model, democracy is based on the understanding of the use of national sovereignty through popularly-elected representatives. This situation brought the public to be both an administrator and a governed state. In this process, there was an expansion of the power of the parliaments. As a matter of fact, this a technical content due to the law. However, democracy makes sense through parliaments.

Keywords: Parliament, sovereignty, law, representation, democracy, Glorious Revolution, French Revolution.

ÖZ

Toplumu bir arada tutan kuralların kim ya da kimler tarafından yapılacağı siyasal düşüncenin en önemli sorunlarından biri olmuştur. Modern çağlarda devlet, kural koyma, yani yasa yapma hakkını tekeline alır. Bu hakkı devlete veren en önemli teorik araç, egemenlik kavramıdır. Mutlak monarşilerin güçlü olduğu dönemlerde bu hak doğrudan krala ait olarak görülmüştür. Ancak 17 ve 18. yüzyıllarda, Avrupa'da, siyasal güç, parlamentolarda toplanmaya başlamıştır. Bu durum, daha önce krala ait olan yasa yapma hakkının parlamentoya geçmesine neden olmuştur. Böylece, parlamentolar, siyasal karar alma süreçlerinde birincil aktör durumuna gelmişlerdir. İngiliz ve Fransız Devrimleri ile geleneksel egemenlik anlayışı, ulusal egemenlik adı verilen yeni bir biçime dönüşmüştür. Aynı süreç, demokrasinin yükselişini de beraberinde getirmiştir. Ancak modern çağlardaki demokrasi tecrübesi, Antik Yunan'daki ilk uygulamasından oldukça farklıdır. Modern dönemde, parlamentolar, demokrasinin hayata geçmesini sağlayan temel kurumlardır. Yeni modeliyle demokrasi, ulusal egemenliğin halk tarafından seçilen temsilciler aracılığıyla kullanılması anlayışına dayanır. Bu durum, halkın hem yönetici hem de yönetilen durumunda olmasını beraberinde getirmiştir. Zaman içinde parlamentoların düzenledikleri alanlarda bir genişleme yaşanmıştır. Nitekim günümüzde yasalar çoğunlukla teknik bir içerik taşımaktadır. Ancak her şeye rağmen, demokrasinin gerçekten anlam ifade edebilmesi için en gerçekçi yol parlamentolardan geçmektedir.

Anahtar Kelimeler: Parlamento, egemenlik, yasa, temsil, demokrasi, İngiliz Devrimi, Fransız Devrimi.

* Prof. Dr. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü ve Polis Akademisi Öğretim Üyesi.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3770-5808>

Makale Atıf Bilgisi: BERİŞ Hamit Emrah (2020). "Modern Devletin Hukuk Döngüsü: Egemenlik, Parlamento ve Yasa", *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 37-53.

Gönderim Tarihi: 05.01.2020 Kabul Tarihi: 27.03.2020

GİRİŞ

Modern devletin en belirleyici özelliği, yasa yapma, bu şekilde toplum üzerinde son sözü söyleme tekeli kendine eline almasıdır. İktidarı tekleştiren egemenlik teorisi, yasa yapma hakkının yalnızca siyasal iktidara ait olduğunu ortaya koyar. Teorinin ilk ortaya atıldığı dönemde bu yaklaşımdan en fazla yararlanan mutlak monarşilerdir. Bu bakımdan, yasa yapma hakkını tek başına kullanan krallar, egemenlik teorisi aracılığıyla mutlakiyetçi yönetimlerine hukuksal bir dayanak da bulurlar. Ancak siyasal ve ekonomik alanda yaşanan gelişmeler, mutlak monarşilerin gücünün tedricen törpülenmesini beraberinde getirir. Aynı süreçte, kralla güç paylaşımına giren parlamentolar yükselmeye ve belirli konularda düzenleme yapmaya, yani yasa yapma yetkisini bir bakıma kralla paylaşmaya başlarlar. İngiliz ve Fransız Devrimleri, mutlak monarşileri meşrutî bir yönetime dönüştürürken parlamentonun siyasetin en önemli aktörü olmasını sağlar.

Parlamentoların sistemin merkezine yerleşmesi, aynı zamanda demokrasinin oldukça uzun bir aradan sonra yeniden ortaya çıkmasını beraberinde getirir. Modern demokrasi, dünyanın her yerinde temsili esas alan bir anlayış üzerinde yükselir. Temsili demokrasinin hayat bulabilmesi, belirli bir süre için halktan doğrudan yetki alan ve bu yetkiyi önceden sınırları çizilmiş bir alan içinde kullanan parlamentoların varlığına bağlıdır. Parlamentoların siyasetin merkezine yerleştikleri bu süreç, demokratik devletin yükselişiyle yakından ilişkilidir. Üstelik bu durum, yalnızca sınırlı bir coğrafyayı ya da az sayıda devleti etkileyen bir görünüm çizmemiş ve insanlığın ortak kaderine yerleşmiştir. Dolayısıyla günümüzde siyasal karar alma süreçlerinin temelinde ulus adına irade kullanan parlamentolar vardır.

Modern Dönemde Parlamentoların Ortaya Çıkışı

İnsanların belirli müzakereler aracılığıyla kendilerini ilgilendiren konularda istişare ve değerlendirmeler yapmasının tarihi muhtemelen toplumsallaşma süreci kadar eskidir. Buna karşılık, daha kurumsal bir zeminden bakılırsa, Antik Yunan'da M.Ö. 6. yüzyılda demokrasinin tarih sahnesine çıkmasıyla birlikte ilk meclisin de belirdiği söylenebilir. Bu açıdan, Atina demokrasinin merkezinde yer alan *Ekklesia* kamusal müzakerenin siyasal kurumsallaşmasının İlkçağ'daki en bilinen örneğidir. Doğrudan demokrasinin mantığına uygun şekilde herkesin kendi adına bulunduğu bu meclis, başka toplumlarda bulunan istişarî nitelikli yapılanmalardan farklı olarak bir karar alma organı şeklinde çalışmıştır. Ancak herkesin, yani binlerce yurttaşın teorik olarak eşit söz hakkına sahip bulunduğu bir yapının ne ölçüde işlevsel çalışacağı şüphelidir. İzleyen süreçte Roma, yeni

bir parlamento tecrübesi sunar. İki meclisli yapıda aristokratlarla halk ayrı ayrı organlarda bulunur. Roma tecrübesinde son sözü söyleme yetkisinin ise en üst düzey aristokratların görev aldıkları Senatus'a ait olduğu görülür. Roma'daki meclislerle Yunan demokrasisindeki Ekklesia'nın en önemli benzerliği, kamusal sorunların müzakeresinin doğrudan yurttaşların kendi görevi olarak görülmesi ve temsilin dışlanmasıdır. Robert A. Dahl'ın vurguladığı üzere, modern döneme gelene dek yasama organının yurttaşların kendilerinden oluşması gerektiği düşünülmüş, insanların kendi yerlerine karar almak için başkalarını görevlendirmeleri fikri göz ardı edilmiştir (Dahl, 1996: 34). Merkezî bir otoritenin olmadığı ve siyasetin büyük ölçüde kilisenin denetiminde şekillendiği Ortaçağ boyunca farklı ülkelerde bulunan yerel meclisler ise istişarî nitelik gösterirler ve karar alma süreçlerindeki etkileri sınırlıdır.

Modern çağın parlamentolarının geri planında ise Ortaçağ'ın sonlarına doğru İngiltere ve Fransa başta olmak üzere Avrupa'da yaşanan gelişmeler bulunur. Nitekim parlamenter sözcüğü Fransızca konuşma anlamında *parler* kökünden türetilmiş ve Ortaçağ süresince manastırda keşişler arasında yemek sonrasında yapılan konuşmaları anlatmak için kullanılmıştır. 13. yüzyılın ortalarından itibaren üst düzey katılımların olduğu dinî içerikli toplantıları nitelemek amacıyla aynı kavramdan yararlanılır. Yine pre-modern denebilecek parlamentoların da aynı dönem içinde tarih sahnesinde çıktığı görülür. Kralların belirli konularda düşüncelerini almak için aristokratlar, üst düzey din adamları, askerler ve akil insanları çağırarak oluşturdukları istişare meclisleri parlamentonun temellerini oluşturur (Grant, 2009: 2).

Bu süreçte, İngiltere kralı tarafından soyluların haklarını güvence altında tutmak için ilan edilen 1215 tarihli *Magna Carta* önemli bir eşittir. Söz konusu bildirgenin ilanının ardından kralın vaat ettiği hakların uygulanmasını takip açısından soyluların yer aldığı bir kurul oluşturulması düşüncesi öne çıkar. Böylece meclis, başta yeni vergi ihdası olmak üzere önemli konularda bir iktidar odağı haline gelir (Tilly, 2001, 263). *Magna Carta*'nın ilanının ardından oluşturulan bu yapı, günümüz İngiltere Parlamentosunun iki kanadından biri olan Lordlar Kamarasının da temellerini oluşturur. Aynı süreçte devlet masraflarının artması, yalnızca aristokratlardan değil, diğer özgür insanlardan da vergi alınmasını zorunlu kılar. Bu nedenle 1227'de itibaren her ilçeden seçilen dört kişinin katılacağı bir halk meclisi meydana getirilir ki tahmin edilebileceği gibi Avam Kamarası da buradan doğar (Grant, 2009: 2).

Fransa'da ise istişare toplantılarının Kral Philip tarafından Etat's Généraux'larda devamlı hâle getirilmesi 1302 yılında gerçekleşir. Söz konusu

yapılanmada soylular ve din adamlarının dışında yeni yeni büyümeye başlayan kentlerin ileri gelenlerine de yer verilir. Kralın buradaki amacı, özellikle kritik kararların alınması sürecinde kendi destek zeminini genişletmektir. Üyelerin belirlenmesinde ise her tabaka için farklı bir yöntem izlenir. Soylular, veraset usulü sebebiyle meclisin doğal üyesi olurlar. Ancak bunlar zaman içinde bazı meclis toplantılarına kendilerini temsil etmek üzere vekillerini göndermişlerdir. Din adamları, manastırların ya da dinî toplulukların büyüklüklerine göre kendi içlerinden belirlenecek kişiler aracılığıyla temsil edilir. Kentlerden gelen ve “Üçüncü Tabaka” şeklinde nitelendirilen diğer temsilciler ise genellikle seçimle meclise katılma hakkı kazanırlar. Ancak Fransa’da mutlak monarşinin yükselişiyle birlikte parlamentonun da işlevini kaybetmeye başladığı görülür. Bu nedenle, zaman içinde pek çok aristokrat, Etat’s Généraux toplantılarına kendi yerlerine vekillerini göndermeye başlamışlardır. Kralın ülke içinde tek adam olarak gücü pekiştikçe toplantı sayısı da giderek düşer. Bu durum, mutlak monarşinin mantığına uygun şekilde kralın tüm kararları tek başına aldığı ve değil kendi iradesinin kısıtlanması bunun tartışılması bile istemediğinin kanıtıdır. Yasa yapma hakkını tekeline alan kral, yalnızca belirli konularda “danışır”, bu hakkı paylaşmaz (Dreyfus, 2007: 85).

İngiliz ve Fransız Devrimleri ve Parlamentoların Yükselişi

Klasik egemenlik teorisinin ortaya çıkışıyla parlamentoların güçlenmeye başlaması arasında yaklaşık yüz yıllık bir süre vardır. 1576 yılında Jean Bodin’in *Devletin Altı Kitabı* adlı eseriyle ortaya çıkan egemenlik kavramı, siyasal iktidarın tek bir merkezde toplanması iddiasıyla aslında o dönem zaten bunu fiilen sağlamış olan mutlak monarşilere hizmet eder (Beriş, 2014: 67). Bu bakımdan, yalnızca devlet işlerinin sürdürülmesinin, yani yürütmenin değil, aynı zamanda yasama yetkisinin de egemenliğin şahsında somutlaştığı krala ait olduğu görülür. Ancak egemenliğin asıl faydası, yöneticilerle yönetilenleri birbirinden ayırması, soyut bir aygıt olarak devleti meşrulaştırmasıdır (Akal, 1995: 77). Mutlak monarşinin gücünün zayıflaması egemenliği ortadan kaldırmayacak, sahibini değiştirecektir. Egemenlik teorisinin ortaya çıkmasıyla beraber kralın koyduğu yasaların herkes açısından bağlayıcılık taşıdığı anlayışı yerleşir ve toplumun bunlara koşulsuz şekilde itaat etmesi beklenir. 1534 yılında VIII. Henry’nin Üstünlük Bildirgesi’ni (*Act of Supremacy*) ilan etmesinin ardından kralın aristokratlar başta olmak tüm toplum ve kilise karşısındaki üstünlüğü tescillenir. Tudor hanedanı, bir bakıma, İngiltere’nin feodaliteden modern çağlara geçiş dönemini yansıtır.

Bu süreçte, feodal beylerin gücü zayıflarken burjuvazi yükselmeye başlar; kilise skolastizmi yerine modern bilim anlayışı ve bu çerçevede eğitim veren üniversiteler belirir. Aynı dönemlerde önce ticaret sonra da sanayi gelişir (Thompson, 1953: 133). Ülke içindeki toplumsal hareketliliğin önemli ölçüde arttığı bu süreç kentleşmeyi de hızlandırır.

Modern parlamentoculuk hareketleri açısından ilk kritik eşik 1640 İngiliz Devrimi ve devrimin öncesinde yaşanan gelişmelerdir. Mutlak monarşinin simgesi durumunda olan Tudor hanedanının tarih sahnesinden silinmesi İngiltere’de uzun yıllar sürececek iç savaşa neden olmuştur. 1628 yılında ilan edilen *Haklar Bildirgesi* (*Petition of Rights*) parlamentonun konumunu güçlendiren bir etki yaratır. Bu bildirme aracılığıyla kral, öncelikle parlamentonun rızası olmadan vergi koymamayı taahhüt eder. Parlamentonun kraldan kopardığı bir diğer taviz ise vergisini ödemeyen bir yurttaşın meclisin onayı olmadan yargılanamamasıdır. Ancak İngiltere’nin o dönem içinde yaşadığı iç karışıklık sürecinde zaten kralın çağrısıyla belirli süreler için toplanan parlamentonun yeri oldukça sınırlıdır. Zira kral tarafından toplantıya çağrılmadıkça parlamentonun belirli konuda inisiyatif kullanması ya da krala karşı tavrını göstermesi zaten mümkün değildir. Devletin içine girdiği ekonomik kriz ise hem aristokratlarda hem de halkın genelinde hoşnutsuzluklara neden olmuştur. Bu sorunlar nedeniyle 1640’ta aristokratların ülke sorunlarını görüşmek için Kral I. Charles’a parlamentoyu toplaması yönündeki baskıları iyiden iyiye artar. Bu nedenle, kral parlamentoyu toplantıya çağırarak zorunda kalır.

Parlamentonun toplanması, aristokratlar başta olmak üzere farklı toplumsal kesimlerin İngiliz monarşisinden taleplerinin su yüzüne çıkmasını beraberinde getirir. Kral, oluşan şartların iktidarına zarar vereceğini gördüğü için açıldıktan üç hafta sonra parlamentonun faaliyetlerine son verecek, ancak baskılara direnemeyerek kısa süre içinde parlamentoyu yeniden toplantıya çağırarak zorunda kalacaktır. Bu çağrı sonucunda faaliyetine başlayan “Uzun Parlamento”, bir bakıma, parlamentocu hareketlerin mutlak monarşi karşısındaki ilk büyük zaferidir. Bu sürecin siyasal haklar ve özgürlükler bakımından en önemli kazanımı, her türlü düşünce ve inancın en açık şekilde kendini ifade etmesine izin verilmesidir. Parlamento, kral karşısındaki bloğu güçlendirmek ve oluşabilecek muhtemel bir baskı durumunda farklı muhalif odakların birlikte hareket edebilmesini sağlamak için ülke içinde geniş bir özgürlük ortamının oluşmasına çaba harcamıştır (Hill, 2015: 161). Bu süreçte, aristokratlarla krallar arasında dönemsel olarak değişen ilişkiler yaşanır. Pek çok aristokrat, farklı çıkarları olan halk yerine kendi içlerinden çıkan, daha

kolay uzlaşabilecekleri ve iktidara sahip olma avantajını kullanan kralla işbirliği yapmayı tercih eder. Ancak Tudor döneminde görülene benzer mutlak bir otoritenin ortaya çıkmayacağı artık herkesin kabulü durumundadır. Burada temel amaç, parlamenter temsil değil, hükümetin belirli faaliyetlerinin meclis tarafından denetlenmesi ve sınırlandırılmasıdır (Yerby, 2008, 255).

1640'tan 1688'e kadar geçen süreç, öncelikle krallık ve parlamentocu güçler arasında yaşanan iç savaşa sahne olur. Parlamento yanlıları savaşı kazansalar da iktidarı tek başına elen geçiren Oliver Cromwell meclisin etkisinin artması yönünde çaba sarf etmez. Cromwell'in ölümünden sonra başlayan yeni monarşi dönemi ise bir taraftan aristokratların gücünün törpülenmesini beraberinde getirirken diğer taraftan da II. James'in otoritesini sağlamlaştırma girişimlerini doğurur. Ancak Katolik kral II. James, bu süreçte oldukça güçlenen burjuvaziyle Protestan halkın birlikte hareket edip kendisine direneceklerini hesaba katmamış, bir bakıma dönemin ruhunu anlayamamıştır. Bunun sonucunda 1688'de Şanlı Devrim (*Glorius Revolution*) aracılığıyla II. James tahttan uzaklaştırılır ve İngiltere artık geri dönüşü olmayacak şekilde meşrutî monarşiye geçer. 1679 yılında, II. Charles döneminde çıkarılan *Habeas Corpus* aracılığıyla mahkemeler bağımsızlaştırılır. Bu süreçte hâlâ yasa çıkarma açısından parlamentonun tek yetkili, hatta birincil konumda olduğunu söylemek mümkün değildir. Zira parlamento ekseninde bir güç tekeli yaratmaktan kaçınmak amacıyla yazılı yasalardan çok hâkimlerin yerel etmenleri göz önünde bulundurdukları ve geniş bir inisiyatif kullanabildikleri bir hukuk anlayışı benimsenmiştir. Buna karşılık, parlamentonun zaman içinde kraldan çok sayıda hak elde ettiğini söylemek gerekir. Kuşkusuz bu hakların en önemlisi, kralın şansölyesi ve hükümetinin parlamentodan güvenoyu alma zorunluluğudur.

Öte yandan aynı dönemde parlamentonun kraliyet üzerinde malî denetimi de başlar. Bütçe hakkının parlamentoya verilmesiyle birlikte yürütme gücünün harcayacağı para da meclis tarafından belirlenir. Bunun dışında, kralın ödenek ihtiyacı olduğu zaman meclise başvurması ve parlamenterleri ikna etmesi gerekecektir (Hill, 2016: 340). Örneğin ordunun kaç kişiden oluşacağını belirlemek kralın işidir, ancak ödenek miktarına parlamento karar verdiğinden, son tahlilde, bu konuda son sözü söyleme yetkisi parlamento aittir. Böylece parlamento, giderek artan şekilde siyasal gücün kendisinde toplandığı bir kurumsal yapı haline gelir.

Fransa'da ise krallar güçlerinden İngiliz monarşisi kadar kolay taviz verme niyetinde olmamışlardır. 1789 öncesindeki yüz elli yılı aşkın sürede Fransa

kralları, Etat's G n raux'yu hiç toplantıya çağırma ihtiyaı hissetmezler. Dolayısıyla İngiltere'yle karşılaştırıldığında Fransa'nın çok daha uzun süre mutlak monarşiyle yönetildiği görülür. Ancak ülkedeki yoksulluk başta olmak üzere ekonomik sorunlar kralın işini giderek zorlaştıran bir görünüm kazandırır. Ekonomik krizin baş edilmez bir duruma gelmesi nedeniyle, kral, farklı toplumsal grupların parlamentoyu toplama taleplerine kayıtsız kalamaz ve Etat's G n raux'yu toplantıya çağırır.

Toplantı ağırısı, Etat's G n raux'yu oluştıran gruplar arasında, meclisteki temsil oranı başta olmak üzere bir dizi sorunu beraberinde getirir. Halkın çoğunluğunu oluştıran, ancak aristokratlar ve din adamlarına göre meclisteki konumları hem nitel hem de nicel açıdan daha geride olan   nc  Tabakanın sözcülüğünü üstlenen Sיעyes'in geleneksel temsil sistemini eleştirdiği ve Ocak 1789'da yayımlanan ünlü kitapçı büyük ilgi çeker.   nc  Tabaka Nedir? isimli kitapçıkta Sיעyes, o güne kadar yönetim süreçlerinde etkili olmayan   nc  Tabakanın aslında halkın bütününü teşkil ettiğini savunur (2005: 7). Ancak adil olmayan temsil sistemi nedeniyle yönetim süreçlerinde nüfus açısından azınlıkta olan aristokratların etkisi sürmektedir. Sיעyes, mecliste  ye sayısında ve oylamada adaletli bir yaklaşım benimsenmesini, vatandaşların çoğunluğunu oluştıran   nc  Tabakanın temsilci sayısının artırılmasını ve mecliste oyların grup değil kişi esasına göre sayılmasını talep eder. Sonuçta kral tarafından yalnızca   nc  Tabakanın temsilci sayısının artırılması kabul edilir. Toplantı açıldıktan sonra bir süre diğer grupların tavırlarını izleyen   nc  Tabaka temsilcileri, din adamlarından destek alabileceklerini görünce aristokratlara ve krala karşı harekete geçerler (Ağaoğulları, 2006: 207). Kralın bu girişime karşı tavrı, meclisi yeniden kapatmaya çalışmak olmuştur. Ancak halk kitlelerinin de desteğini alan   nc  Tabakanın geri adım atmaya niyeti yoktur.

Yaşanan tüm bu gelişmeler, 17 Haziran 1789'da Sיעyes'in önerisiyle Etat's G n raux'nun kendisini Ulusal Meclis ilan etmesiyle sonuçlanmıştır. Bu süreç, ülke yönetiminde inisiyatifin parlamentoya geçmesi sonucunu doğurur (Beriş, 2016: 657). 26 Ağustos 1789'da ilan edilen İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'yle egemenliğin ulusa ait olduğu ve hiçbir kişi ya da kurumun ulustan kaynaklanmayan bir iktidarı kullanamayacağı açıkça ifade edilir. Aynı şekilde yasaların da yurttaşların iradesinin ürünü olduğu söylenir ve yurttaşların doğrudan ya da temsilcileri aracılığıyla yasa yapma sürecine katılabilmesi hükme bağlanır.

1789'dan itibaren Fransa'da sistem içindeki ağırlık, kralın yerine parlamentonun eline geçmiştir. Böylece sistem, İngiltere'de yaklaşık yüz yıl önce

yaşanana benzer şekilde mutlak monarşiden meşruti yönetime doğru evrilme-ye başlar. 1791 yılında ilan edilen anayasa, öncesindeki iki yılda meclisin ağırlığını artıran düzenlemeleri anayasal norm haline getirir. Burada dikkat çeken noktalardan biri, tıpkı İngiltere’de olduğu gibi Fransa’da da krala ve ailesine meclis tarafından belirlenen bir ödeneğin ayrılmasıdır. Ancak Fransa’da devrimin yapıma tarzı İngiltere’den oldukça farklı olduğu için en baştan itibaren, bundan böyle, kralın parlamento karşısında ikincil pozisyonda kalacağını altı kalınca çizilir. Örneğin krala parlamentodan çıkan düzenlemeleri tamamen veto yetkisi verilmez; yalnızca bunların uygulanmasını belirli süreler için erteleme hakkı tanınır. Ayrıca kralın bakanları görevden alamayacağı, bu yetkinin yalnızca meclise ait olduğu hükme bağlanır (Rudé, 2015: 95). Böylece Fransa’da henüz cumhuriyet kararı alınmadan da ipler büyük oranda kendisini daha önce Ulusal Meclis ilan eden parlamentonun eline geçmiştir. Devrimden önce Kral XV. Louis’nin egemenliğin yalnızca kendisinde simgeleştiği, kamu düzeninin ve ulusun haklarının yine tamamen kendisine ait olduğu yönündeki yaklaşımı artık anlamını kaybetmiştir (Price, 2012: 117).

Devrim sonrasında Fransa’da, Sieyès’in de sıkı bir çabayla desteklediği temsili egemen kılma savunucularıyla, Rousseau’dan ilham alan doğrudan demokrasi taraftarlarının iktidar mücadelesi yaşanır. İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi aracılığıyla teorik olarak herkes eşitlenmesine rağmen Sieyès’in önerisiyle *aktif yurttaş* ve *pasif yurttaş* ayrımına gidilir. Bu anlayışla, doğal ve medeni haklardan herkesin yararlanabileceği, bunun için ayrıca bir edime gerek olmadığı; ancak yurttaşların siyasal haklarını kullanabilmek için kamu harcamalarına katkıda bulunmaları gerektiği yaklaşımı benimsenir. Dolayısıyla yalnızca vergi veren yurttaşlar siyasal haklarını aktif hale getirebilirler (Sarica, 1981: 69-70). Daha sonraki süreçte iktidar mücadelesini kazanan meclisin halkın simgesel görüntüsü olarak belirlediğini savunan Jakobenler olmuştur (Furet, 1989: 77). Jakobenler, halkın doğrudan yönetim süreçlerinin bir parçası olmasının gerekmediği düşüncesiyle toplumu dönüştürmek için şiddete başvurmaktan kaçınmazlar. Genel irade mantığının uzantısı olarak Jakobenler, her türlü icraatlarının toplumsal esenlik açısından ve gerekirse “halk için halka rağmen” yapıldığını savunurlar. Buna karşılık, söz konusu radikal tavır, Jakobenlerin kalıcı bir iktidara sahip olmalarına da özgürlük ve demokrasinin Fransa’da yönetim anlayışının merkezine yerleşmesine de engel olmuştur. Nitekim Tocqueville de İngiltere ve özellikle Amerika örneklerinin aksine, 19. yüzyılın ilk yarısında kendi ülkesi Fransa’da demokrasinin gelişmemesini aşırı merkezizetçi bu dayatmacı anlayışa bağlamıştır (Tocqueville, 2016: 272).

Parlamentoların Siyasal Üstünlüğü Ele Geçirmesi

17 ve 18. yüzyıllarda İngiltere’de ve Fransa’da yaşanan gelişmeler, meclisin yasa çıkarma yetkisini kendi tekeline alması sonucunu doğurmuştur. Bu sürecin her iki ülkede farklı bir zamana yayıldığı açıktır. Meşrutî yönetime geçiş açısından daha erken adım atan İngiltere’de 1640 Devriminden itibaren Avam Kamarasının, üyeleri seçilmiş oldukları ve halkın iradesini temsil ettikleri için burada kabul edilen düzenlemelerin yasa gücünde olduğunu savunmaya başladığı görülür (Canfora, 2010: 39). Burada yasama gücünün hâlâ farklı ellerde toplandığı, Avam Kamarasının kendisini kralla birlikte hukuksal düzenleme yapmaya yetkili gördüğü dikkat çeker. Zaman içinde ise kralın bu konudaki yetkisi ortadan kalkacak; 1689 tarihli yeni bir *Haklar Bildirgesi*’yle (*Bill of Rights*) yasama işi tamamen parlamentoya geçecektir. Bu tarihten sonra parlamentonun çıkardığı yasaların kral dâhil ülkedeki herkesi bağlayacağı ve istisnanın olmayacağı kabul edilir. Bunun yanında, parlamento bundan sonra sık sık toplanacağını ve üyelerinin seçimle işbaşına geleceğini de açıklar (Musulin, 1983: 55). Görüldüğü üzere parlamento, artık kralın da kendi otoritesi altında bulunduğunu, ülkedeki otoritenin temel karar alıcının kendisi olduğunu ortaya koymuştur. Aynı bildirgeyle parlamento, kendi onayı olmadan, kralın barış zamanında düzenli ve sürekli ordu bulundurmasını da yasaklar. Böylece kralın kendi kontrolünde olan orduyla parlamento üzerinde baskı kurmasını engellemeye çalışır.

Parlamentonun siyasal sistem içinde gücünü giderek artırması, kaçınılmaz şekilde temsilcilerin daha fazla sorumluluk üstlenmesini beraberinde getirir (Sarica, 1969: 55-56). Bu durumun temsil yetkisine sahip olan parlamenterlerle onlara bu yetkiyi veren yurttaşlar arasındaki ilişkinin değişmesine de neden olduğu söylenebilir. En başta parlamentoda görev yapanlar yalnızca belirli konularda ve kendileri için çizilen alanlarda hareket ederken meclis gündemindeki konuların çeşitliliğin artmasıyla inisiyatif kullanmaları gerekmiştir. Yani meclisin her görüştüğü konuda temsilcilerin, temsil ettikleri grubun somut ve spesifik düşüncelerini alma imkanı kalmamıştır. Bu sorun, insanların düşüncelerini özgürce dile getirdikleri ve çıkarlarını savundukları kamusal alanın ortaya çıkışıyla aşılar. Zira siyasal ve toplumsal meselelerin serbestçe tartışılması, insanların farklı düşüncelerden haberdar olmalarını ve kendileri gibi düşünen başkalarıyla birlikte hareket etmelerini sağlayacaktır. Böylece sivil toplum, yalnızca temsilcilerin seçilmesiyle sınırlı kalmayan ve karar alma süreçlerinin her aşamasında parlamento etkileyen bir nitelik gösterecektir. Başka bir ifadeyle insanlar siyasal sorunlar hakkında bilgi sahibi oldukça bunları çözmeye yetkisi bulunan parlamento üzerindeki

baskılarını da artıracaklardır. Parlamenteler de yeniden seçilmek için toplumun sesine kulak vermek durumunda kalacaktır. Buradan da anlaşılacağı gibi, liberalleşme ve demokratikleşme, İngiltere’de birbirini etkileyen farklı ögelerin birleşimiyle ortaya çıkmıştır.

Fransa’da ise meclisin yasama yetkisini devrimden sonra, İngiltere’deki süreçle kıyaslandığında daha kısa süre içinde eline aldığı görülür. Ancak bu ülke, parlamentonun sistemin merkezine yerleşmesi ve bunun uzantısı olarak krallığın gücünün törpülenmesi açısından İngiltere’nin yüz yıl gerisindedir. Belki de bu yüzden, Fransız devrimcileri, iktidarı ellerine aldıktan sonra oldukça radikal bir tutum benimsemişlerdir. Gerçekten de mutlak monarşiden uzunca süre taviz vermeyen Fransız kralları, İngiltere’de olduğunun aksine halkın iktidar süreçlerinin bir parçası olmamasına kapı aralamamıştır. Krallar, özellikle kritik zamanlarda içinden geldikleri aristokratlarla ortak hareket etmiş, ancak burjuvaziye karşı daha mesafeli durmuştur. Bu durumun devrim sürecinde kendileri açısından kolayca tersine döndüğünü söylemek mümkündür. Zira devrimin öncüleri, Ulusal Meclis ilanıyla birlikte yasa çıkarmanın tartışmasız şekilde yalnızca parlamentoya ait olacağını savunmuştur. Bu durum, kralların egemenliğin bölünmez olması nedeniyle yasa yapma hakkını da tek başlarına kullanacakları yönündeki tezlerine paralel gider. Egemenlik, artık ulusal bir nitelik kazandığına göre onu kullanacak olan da ulusun bu amaçla yetki verdiği parlamentodur. Bu bağlamda, egemenliğin ilk ve en önemli somut tezahürü, yasa yapma yetkisinin parlamentoya geçmesidir.

Parlamentolar ve Yasa Yapma Tekeli

Parlamentoların güçlenmesiyle beraber ilk yaptıkları, yasa çıkarma tekelini kendi ellerine almalarıdır. Zaten en önemli parlamento faaliyeti de herkesi kapsayan yasalar yoluyla meşru bir toplumsal düzen oluşturmak ve bunun sürmesini sağlamak için yürütme ve yargıyı yetkilendirmektir. Egemenlik teorisinin ortaya çıkmasıyla birlikte yasa çıkarma hakkının mutlak monarşilerin eline geçtiği bilinir. Perry Anderson’ın altını çizdiği gibi, pek çok örnekte mutlak monarşiler bu yetkiyi modern unsurlarla geleneksel yaklaşımların iç içe geçtiği hibrit bir tarzda kullanmıştır (Anderson, 1974: 29). Aslında bu, kendi içinde çelişkili bir tutumdur. Zira meşruiyetini geleneksel feodal bağlardan alan ve hatta uyruklarının itaatini sağlamak için kutsal olduğu iddiasından vazgeçemeyen kral, yeni toplumsal dinamikler doğrultusunda yasa üretmekte, ancak bunu yaparken kendi üzerinde durduğu meşruiyet zemini yara almaktadır. Buna karşılık, parlamentoların yasa çıkarma tekelini

ellerine aldıkları süreç, Weber'in yasal-ussal meşruiyet anlayışıyla örtüşür. Böylelikle güç kullanımı kişisellikten çıkmış, kurumsallaşmış ve objektif yasalara bağlanmıştır (Akal, 1999: 23). Böylece devlet, yasaların yapılması, uygulanması ve denetlenmesi için yasal çerçevede oluşturulan organlardan müteşekkil bir kurum haline gelmiştir (Poggi, 1991: 103). Dolayısıyla devletin yasadan ayrı düşünülmemeyeceği görülür (Akal, 1991: 130). Devletin yasayla kurduğu ilişkinin en önemli unsuru ise parlamentodur.

Parlamentolar, yasayı akılcı bir düzlemde, somut ve pratik gerekçelerle açıklarlar. Bu bakımdan, Hobbes ve Locke'un yasanın gerekli olmasına yönelik tezleri dikkat çekicidir. Yasa, sonuçta özgürlüğü kısıtlayan bir nitelik gösterdiğine göre parlamento, topluma neden ele aldığı konuda bir düzenleme yapılmasına ihtiyaç duyduğunu açıklamalıdır. Kaldı ki söz konusu yasanın gerekli olduğuna öncelikle parlamenterlerin ikna edilmesi gerekir. Bunun için ise rasyonel ve makul bir açıklama yapılabilmelidir. Dolayısıyla parlamentoya verilen yasa yapma yetkisi sınırsız değildir. Yasa yapımıyla görevlendirilmiş parlamenterler kendilerine verilen yetkiyle ve süreyle sınırlıdır (Sartori, 1993: 350). Aynı zamanda, yasa koyucuların bizzat kendileri de yasalarla bağlı durumdadır. Bu yaklaşımın Bodin'in ortaya attığı ve Hobbes'un desteklediği egemenin kendi koyduğu yasalarla sınırlı olmaması anlayışına aykırılık teşkil ettiği açıktır. Egemen, yasa koyma sürecinde yalnızca kendi koyduğu yasalara değil, aynı zamanda doğal hukuka da riayet etmek durumundadır. Buradan hareketle, modern parlamentolar açısından yasa koyma iktidarının sınırlarının Locke tarafından savunulan şekilde belirlendiği görülür. Locke'a göre, yasaların bu konuda yetki sahibi olan kişiler tarafından doğal haklar gözetilerek hazırlanması gerekir. Bu çerçevenin dışına çıkıldığında, yani yasalar yetkilendirilmemiş kişi ya da kurullar tarafından kabul edildiğinde ya da doğal hukukun koyduğu sınırlara uyulmadığında devletin meşruluğu da ortadan kalkacaktır. Ayrıca yasalar, herkes açısından bağlayıcılık taşıyacak ve kimse için ayrıcalık ya da ayrımcılık içermeyecektir (Locke, 2003: 141). Bu yaklaşım, kamu otoritesi karşısında bireysel hakların korunmasının en önemli teorik aracıdır.

Somut düzlemde parlamentonun pozitif hukuk üretme yetkisinin en önemli kısıtlayıcısı anayasal ilkelerdir. Yasa yoluyla kişilerin daha önce elde ettikleri meşru haklarının ortadan kaldırılmasını ya da kısıtlanmasını engellemek amacıyla daha üst düzey bir çerçeve olarak anayasal ilkeler esas alınır (Poggi, 1991: 135). Bunun yanında, yasa koyucuları sınırlamak için toplumsal baskı aracı olarak yurttaşların çeşitli devlet faaliyetlerine katılımı sağlanır. Özellikle

İngiltere’de parlamento üstündeki kamuoyu baskısının önemli olduğu açıktır. Zira bu ülkede meclisin çıkardığı yasaların hukuka ve anayasaya uygunluğunu denetleyecek bir üst hukuk merciinin bulunmaması “parlamento egemenliği” adı verilen bir teorinin ortaya atılmasını beraberinde getirmiştir (Özbudun, 1968: 59). İngiltere’de bu durum, “parlamento erkeği kadın, kadını erkek yapmak dışında her türlü güce sahiptir” cümlesiyle ironik şekilde ifade edilir. Gerçekten de İngiltere’de teorik olarak parlamentonun yasaları geriye yürütmek, kişilerin suçlarını ortadan kaldırmak ya da işlendikleri zaman yasalarda suç olarak tanımlanmayan eylemlerden dolayı kişileri suçlu ilan etmek gibi yetkileri vardır (Özbudun, 1968: 63). Buna karşılık, oluşan fren ve denge sistemi parlamentonun bu yetkileri hukuk dışına çıkacak şekilde kullanmasını engeller. Diğer pek çok ülkede ise anayasal denetim yapan mahkemeler aracılığıyla parlamentonun hukuk dışına çıkması engellenmeye çalışılır.

Yasa yapma yetkisinin parlamentoya geçmesiyle beliren en önemli sorun, yürütme organının ihtiyaç duyduğu düzenlemeleri hayata geçirmek için parlamenterlerin ikna edilmesidir. Doğal olarak hükümet, işinin kolaylaşması için farklı alanlarda pek çok düzenlemenin yapılmasını isteyecektir. Tüm yetkinin kralda toplandığı mutlak monarşilerde bu durumun bir sorun teşkil etmeyeceği açıktır. Buna karşılık, farklı eğilimlerden çok sayıda insanı barındıran parlamentoda herkesi gerekmesi bile çoğunluğu ikna etmek zorunludur. Oysa parlamentoda birbirinden ayrılan yaklaşımlara sahip olan ya da ülke içindeki değişik toplumsal kesimleri temsil eden çok sayıda parlamenter bulunur ki bunların her konuda aynı tepkileri vermesi neredeyse imkânsızdır. Dolayısıyla herhangi bir yasa görüşülürken eşzamanlı olarak çok sayıda parlamenterin görüşlerini almak ve onları ikna etmek gerekir. Bu şekilde, en iyi ihtimalle yasanın çıkması gecikir ya da tasarı en baştaki amacından uzaklaşabilir. Bu sorunun aşılması, farklı siyasal ideolojilere sahip veya değişik çıkar gruplarını temsil eden parlamenterlerin birlikte hareket etmesiyle mümkün olmuştur. İngiltere’de Tory’ler ve Whig’lerle başlayan parlamento içindeki görüş farklılıklarına dayalı ayrışma süreci, siyasal partilerin ortaya çıkışıyla yeni bir boyut kazanmıştır. Bu bağlamda, 1750’lerden itibaren İngiltere’de parlamento içinde hükümeti destekleyen ve muhalif olan parlamenterlerin ayrı sıralarda oturmaya başladığı görülür (Poggi, 2007: 78). Böylece parlamento içinde kabaca iki grup oluşmuş, hükümet politikalarının eleştirmenin de siyasetin bir parçası olduğu anlayışı yerleşmiş ve muhalefet meşrulaşmıştır.

Aynı süreç, toplumların büyümesiyle birlikte belirli bir coğrafi bölgede yaşayan veya belirli bir gruba mensup olan bazı insanların parlamentoda

diğerlerini temsil etmek için yetki istemeleri sonucunu doğurur. Bu durum, bir bakıma, modern demokrasinin de henüz adı konmadan kalıcı bir görünüm kazanmasına işaret eder. Parlamentoların yetki alanlarının genişlemesi, dolayısıyla faaliyetlerinin toplumdaki herkesi ilgilendirir hâle gelmesi, adlarına yetki kullandıkları seçmenlerin sayısını da artırır. Toplumda seçmen sıfatını haiz yurttaş sayısı 19. yüzyıl boyunca sürekli olarak artmıştır. Oy kullanma için servet ölçütünün kullanılmaması ve kadınlara oy kullanma hakkı verilmesi toplum içindeki temsil düzeyini genişletir. Başka bir ifadeyle, parlamentodan çıkan kararların giderek çeşitlenmesi ve toplumdaki herkesin hayatını ilgilendirmesi, insanların teorik açıdan söz konusu karar alma süreçlerine etkiye bulunmasının gerektiği düşüncesini güçlendirir. Aynı zamanda, o güne dek seçmen sıfatını haiz olmayan farklı toplumsal gruplar artık siyasal birer figür haline gelmişlerdir ve dolayısıyla karar alıcıların artık onları da dinlemesi gerekecektir. Hatta bu gruplar örgütlü şekilde hareket ederek kendi içlerinden temsilciler çıkararak siyasal süreçleri daha güçlü bir şekilde etkileme yoluna giderler.

Diğer taraftan hem siyasal haklardan yararlanan insan sayısının hem de parlamentolardan çıkan yasaların çeşitliliğinin artması siyasal temsili kaçınılmaz kılar. Artık insanların doğrudan kendileri adına karar vermeleri ütopyik olmaktan öteye gidemeyen bir düşüncedir. Zira siyasal haklara sahip insan sayısının reşit durumda bulunan nüfusun neredeyse tamamını kapsayacak bir orana ulaşması, herkesin eşit düzeyde siyasal katılımında bulunabilmesini engellemiştir. Yine yasa sayısının artması da geniş bir katılım sağlansa da insanların gerçek anlamda aktif olarak bu haklarını kullanmalarının önünde engel oluşturacaktır. Yasanın içerdiği konuyu bilmemek kadar gündelik hayatın getirdiği sorunlardan doğan yoğunluk da pek çok insanın karar alma hakkını başkalarına devretmeyi gönüllü olarak istemesini beraberinde getirmiştir. Aynı yoğunluk, parlamentoların eskiden olduğu gibi belirli dönemlerde çağrı üzerine toplanmaları usulü yerine sürekli toplantı halinde olmalarını sonucunu doğurur. Yani bir kişi, parlamentoya girdiğinde zamanının büyük kısmını bu işe ayırmak zorunda kalacaktır. Başka bir ifadeyle, parlamenterlik adeta profesyonel bir işe dönüşmüştür. Diğer taraftan, parlamentoların gücünün artmasıyla parlamenterlere özellikle meclisteki faaliyetleri ve konuşmalarından ötürü özgürlük ve dokunulmazlık sağlandığı bilinir. Bu yeni durum dolayısıyla parlamenterlerin ücret başta olmak üzere özlük hakları da düzenlenmiş ve meclis çalışmalarında bağımsız hareket etmeleri sağlanmıştır.

Parlamentoların Yürütme İle İlişkisi

Modern devlet, tüm organlarının görev, yetki ve sorumluluklarının önceden belirlendiği geniş çaplı bir işbölümü üzerine oturur. Her ne kadar devletin üç kuvveti arasında hiyerarşik bir ilişki olmasa da yasamanın yürütme ve yargı karşısında daha önde olduğu söylenebilir. Bu durumun başlıca nedeni, diğer organların yetki alanlarının çerçevesinin yasama tarafından çizilmesidir. Özellikle yürütmeyle olan ilişkilerinde yasamanın yalnızca belirleyici değil, aynı zamanda sınırlandırıcı bir nitelik gösterdiği de görülür. Yukarıda değindiğimiz gibi gerek İngiltere’de gerek Fransa’da, parlamento siyasal gücü eline geçirir geçirmeyen kralın harca yapabileceği limitleri de belirlemiştir. Bu durum, aslında mutlak monarşilerin bir iktidar mücadelesiyle devrilmesinin hemen ardından eskiye dönüşü engelleme çabasıyla yakından bağlantılıdır. Fazlaca paraya sahip olan bir kral, bunu, güçlü bir ordu kurmak için kullanabilecek, bu durum ise kendisini parlamento karşısında filli bir üstünlüğe yöneltecektir. Dolayısıyla yasama organı öncelikle bu durumu engellemek için bazen kralların da şikâyet etmesine neden olan ciddi bütçe kısıtlamalarına gider. İzleyen süreçte, bütçe yapma hakkının tamamen parlamentoya ait olduğu kabul edilecek böylece yürütme organının harcamalarını sınırlandıracak ve bunların kalemlerini belirleyecektir.

İngiltere örneğinde sınırlamaların kapsamı daha da geniştir. 1688 Şanlı Devrimden sonra şansölyenin ve bakanların meclis tarafından onaylanması, yani hükümete güvenoyu verilmesi anlayışı benimsenir. Aynı şekilde hükümet, parlamentonun verdiği güvensizlik oylarıyla düşürülebilecektir. Bu durum, şansölye başta olmak üzere bakanların temelde krala bağlı olduklarına ilişkin geleneksel algının değişmesi bakımından önemli bir eşiktir. Nitekim hem İngiltere’de hem de Fransa’da bakanlar, meclisin karşısında hesap verme yükümlülüğüne girmişlerdir. Geçmişte yalnızca krala karşı hesap veren bakanların tüm meclisin karşısına çıkmaları o dönemde kamu yararının korunması için en önemli araçlardan biri olarak görülmüştür (Dreyfus, 2007: 151). Yine bakanları meclis denetimine tabi tutmak için gensoru uygulaması da aynı dönem içinde başlamıştır. Popper’a göre, halkın hükümetleri denetleme ve yargılama hakkı, siyasal gücün kötüye kullanılmasına karşı kullanılabilir yegâne silahtır (2017: 430). Dolayısıyla bu hak, yönetilenlerin yönetenleri denetlemesi için hayati değerdedir ve demokrasinin mutlak yönetimlere karşı en önemli üstünlüğüdür.

Zaman içinde demokratik yönetimin güçlenmesiyle birlikte söz konusu sınırlamaların kapsamı da artar. Mutlak monarşilerin yükselişiyle beliren modern bürokrasinin en başta krala yönelen bağlılığı da artık adres

değiştirmiştir. Ordu da dâhil olmak üzere bürokratik kurumlar bütçelerini veren parlamentoya bağıllık göstermeyi kabullenmek zorunda kalmışlardır (Poggi, 2007: 81). Önceden belirlenmiş kural ve prosedürler çerçevesinde çalışan bürokrasi, bu süreçten sonra kişisel bağıllıklardan kurtulacak ve yalnızca devlete sadakatle yükümlü olacaktır. Daha açık bir ifadeyle, devlet yönetimine hukuk kuralları artık iyice hâkim olmaya başlamıştır. Bu durum, hem siyasal hem de bürokratik süreçlerin keyfilikten uzaklaşması ve tüm yönetim mekanizmalarının önceden belirlenmiş hukuk kurallarına dayanması sonucunu doğurur. Aynı durum zaman içinde bürokrasinin bir bakıma özerkleşmesini ve siyasetten ayrılmasını da beraberinde getirmiştir. Ancak bu durumun demokrasinin niteliğiyle doğrudan ilişkili olmadığını belirtmek gerekir. Örneğin ABD’de bürokrasiyle siyaset arasında bu tür bir keskin ayrışma yaşanmamış, tam tersine siyasetçiler belirleyici rollerini korumuşlardır.

SONUÇ

Modern çağlarda parlamentoların yükselişiyle demokrasinin gelişimi arasında karşılıklı bir ilişki vardır. Mutlak monarşinin gerilemeye başladığı 17. yüzyıl, öncelikle parlamentoların yükselişine sahne olmuştur. Bu süreçte, kral, daha önce istisnai bir mahiyet gösteren meclislerle gücünü paylaşmak zorunda kalır. Dolayısıyla parlamentolar, ilk olarak karar alma süreçlerinde krala ortak olmaya başlamış, zaman içinde tüm gücü kendi ellerine geçirmişlerdir. Aynı süreçte demokrasi de neredeyse iki bin yıl aradan sonra yeniden ortaya çıkmıştır. Parlamentoların sistem içindeki ağırlıklarının artması, parlamenterlerin toplumdaki tüm kesimlerin görüş ve eğilimlerini yansıtacak seçimlerle belirlenmesini beraberinde getirmiş, bu şekilde modern demokrasi temsilî karakteriyle belirlemiştir. İlk ortaya atıldığı dönemde devlet iktidarını meşrulaştıran, ancak dönemin koşullarında en çok mutlak monarşilerin işine yarayan egemenlik teorisi ise demokratik yönetimlerle parlamento aracılığıyla bütünleşecektir. Daha doğrusu, ulusun şahsında somutlaşan “ulusal egemenlik” parlamentolar aracılığıyla kullanılacaktır.

Diğer taraftan, zaman içinde, demokrasinin yalnızca yöneticilerin belirlenmesiyle ilgili prosedürel bir süreç olmadığı, bunun yanında iktidarın sınırlandırılmasının da en önemli araçlarından biri durumunda bulunduğu anlayışı yerleşir. Modern demokrasinin hayata geçtiği en önemli kurum ise parlamento dur. Ülke yönetimine dair temel kararların alındığı ve tüm toplum için bağlayıcılık taşıyan yasaların yapıldığı parlamentolar, aynı zamanda,

demokratik ideallerin taşıyıcısı olurlar. Bu bağlamda, parlamento tarafından kabul edilen yasaların ulusun iradesinin ürünü olarak ortaya çıktığı varsayılır.

Günümüzde parlamentoların görev alanlarının giderek genişlemesi, yasa sayısının artması ve hukuksal düzenlemelerin birçoğunun teknik bir içerik taşıması yasama organının geleneksel işlevi açısından bazı sorunlar doğurmaktadır. Teknolojik gelişmeler bir taraftan insanların gündelik hayatlarını kolaylaştırırken diğer taraftan hukuk alanında çok sayıda norma ihtiyaç duyulmasını beraberinde getirmiştir. Kuşkusuz insanlık tarihi boyunca her dönem ortaya çıkan siyasal, ekonomik ve toplumsal gelişmeler karar alıcılar tarafından yeni düzenlemeler yapılmasını zorunlu kılmıştır. Ancak içinden geçtiğimiz sürecin bunların tamamını aşan bir nitelik gösterdiği söylenebilir. Hayatın hemen her alanında pek çoğu teknik içerikli çok sayıda norm oluşturma zorunluluğu vardır. Söz konusu düzenleme başlıkları teknik bir görünüm kazandıkça parlamenterlerin bunlara nüfuz etme imkânı azalır. Düzenlemelerin pek çoğunun yürütme organı içinde bulunan teknokrat ve bürokratlar tarafından hazırlanması ise yasama ve yürütme arasındaki güç dengesini adeta farklı bir yere taşımaktadır. Ancak her şeye rağmen parlamentoların geleneksel meşruluklarının zayıflamasına neden olan bir durumun oluşmadığı söylenmelidir. Bu bağlamda, toplumun iradesinin ve siyasal güç üzerindeki denetiminin parlamento aracılığıyla sağlanmasından daha gerçekçi bir yol bulunmadığı açıktır. Dolayısıyla demokratik ilke ve değerlerin yaşaması ve hukuk devletinin korunması açısından parlamentolar değerlerini ve anlamlarını korumaktadır.

Kaynakça

- Ağaoğulları, M. A. (2006). *Ulus-Devlet ya da Halkın Egemenliği*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Akal, C. B. (1991). *Yasa ve Kılıç*. İstanbul: AFA Yayınları.
- Akal, C. B. (1995). *Sivil Toplumun Tanrısı*. İstanbul: Engin Yayıncılık.
- Akal, C. B. (1999). "Devlet, Yasa, Hakimiyet", *Cumhuriyetin 75. Yıl Armağanı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, ss. 21-55.
- Anderson, P. (1974). *Lineages of Absolutist State*. London: New Left Books.
- Beriş, H.E. (2014). *Egemenlik: Bir Kavramın Geçmişi, Bugünü ve Geleceği*. İstanbul: Tezkire Yayınları.
- Beriş, H. E. (2016). "Fransız Devrimi: Ulus-Devletin Yükselişi". *Siyasal Düşünceler Tarihi*. (ed. H. E. Beriş ve F. Duman), ss. 637-676, Ankara: Orion Yayınları.
- Dahl, R. (1996). *Demokrasi ve Eleştirileri*. (çev. L. Köker). Ankara: Yetkin Yayınları.

- Dreyfus, F. (2007). *Bürokrasinin İcadı: Fransa, Büyük Britanya ve ABD’de Devlete Hizmet Etmek (18.-20. Yüzyıl)*. (çev. I. Ergüden). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Furet, F. (1989). *Fransız Devrimini Yorumlamak*. (çev. A. Kuyaş). İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Grant, M. (2009). *The UK Parliament*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Hill, C. (2015). İngiliz Devrimler Çağı: Demokratik Devrimden Sanayi Devrimi’ne 1530-1780. (çev. L. Akalın). İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Hill, C. (2016). *İngiltere’de Devrim Çağı: 1603-1714*. (çev. U. Kocabaşoğlu). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Locke, J. (2003). *Two Treatises of Government and A Letter Concerning Toleration*. (ed. I. Shapiro). New Haven & London: Yale University Press.
- Musulün, J. (der.) (1983). *Hürriyet Bildirgeleri: Magna Charta’dan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine*. (çev. N. Zeka). İstanbul: Belge Yayınları.
- Özbudun, E. (1968). “İngiltere’de Parlamento Egemenliği Teorisi”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. Cilt 25, Sayı 1, 5ss. 9-79.
- Poggi, G. (1991). *Çağdaş Devletin Gelişimi: Sosyolojik Bir Yaklaşım*. (çev. Ş. Kut ve B. Toprak). İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Poggi, G. (2007). *Devlet: Doğası, Gelişimi ve Geleceği*. (çev. A. Babacan). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Popper, K. R. (2017). *Açık Toplum ve Düşmanları*. (çev. M. Tunçay), 5. Baskı, Ankara: Liberte Yayınları.
- Price, R. (2012). *Fransa’nın Kısa Tarihi*. (çev. Ö. Akpınar). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Rudé, G. (2015). *Fransız Devrimi*. (çev. A. İ. Dalgıç). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Thompson, F. (1953). *A Short History of Parliament*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Tilly, C. (1995). *Avrupa’da Devrimler: 1492-1992*. (çev. Ö. Ankan). İstanbul: Afa Yayınları.
- Tocqueville, A. (2016). *Amerika’da Demokrasi*. (çev. S. Sertdemir Özdemir). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sanca, M. (1969). *Fransa ve İngiltere’de Emredici Vekâletten Yeni Temsil Anlayışına Geçiş*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Sanca, M. (1981). *100 Soruda Fransız İhtilali*, 2. Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Sartori, G. (1993). *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*. (çev. T. Karamustafaoğlu ve M. Turhan). Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.
- Sieyès, E. J. (2005). *Üçüncü Sınıf Nedir?*. (çev. İ. Birkan), Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Yerby, G. (2008). *People and Parliament Representative Rights and the English Revolution*. New York: Palgrave Macmillan